

דברי הספד

אחר מיטתו של אבינו מורינו הגאון הצדיק

ר' יצחק דוד הכ"מ זללה"ה גריינימן

נלב"ע ב' תמוז תשפ"ב

נאמר ע"י א' מהבנים - נערך ע"פ הקלטה ע"י אחד השומעים

b0527162872@gmail.com

5	א. ענין ההספד
7	ב. עסק התורה
8	ג. תלמודו בידו
9	ד. יגיעת ומיצאת
10	ה. כתיבת חידו"ת
12	ו. בר מצוה
14	ח. ושננתם לבניך
16	ט. מתנה טובה
19	י. גבור כארי
20	יא. סייג לחכמה
22	יב. הצנע לכת
22	יג. דרך ת"ח
23	יד. הנהגה טובה
25	טו. אגרא דהספידא

א. ענין ההספד

כתוב בגמ' שני מימרות בענין הספד, אחד שכר ואחד עונש, מימרא אחת כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקברו בחייו, מימרא שניה כל המוריד דמעות על אדם כשר מוחלין לו על כל עוונותיו מפני כבוד שעשה, רואים כאן שחז"ל היו צריכים לזרז על הענין של ההספד, ולחזוק הדבר היו צריכים לתת שכר ועונש, צריך להבין למה זה דבר שצריך כזה חיזוק, מה כ"כ קשה לעשות הספד, עוד דבר צריך להבין מה שאמרו כל המוריד דמעות על אדם כשר מוחלין לו על כל עוונותיו מפני כבוד שעשה ומהו התוספת מפני כבוד שעשה, ולא היה מספיק לומר שהמוריד דמעות על אדם כשר מוחלין לו בגלל שהוא הוריד דמעות, ומה זה מפני כבוד שעשה, וגם צריך להבין מהו העונש הזה של ראוי לקברו בחייו, והמהרש"א מסביר שמי שלא מספיד את המת משמע שחסר לו בהרגשה שהוא מת, הוא ממשיך הלאה את החיים רגיל, אז ממילא יוצא כאילו שהמת נקבר בחייו, וזהו מדה כנגד מדה שראוי לקברו בחייו.

ויש ללמוד מזה שמי שמתעצל בהספד זה מגיע מחוסר התבוננות, ולפי זה אפשר להבין מה זה מפני כבוד שעשה, ויש להקדים לבאר מה זה כבוד, כבוד זה לא הכוונה לתת לשני כבוד שיהיה לו הנאה מהכבוד, כי יש כבוד גם לדומם כמו בית הכנסת ובית המדרש, וכן תלמיד חכם שמכבדים אותו הוא לא נהנה מהכבוד, כבוד זה לא בשביל השני, כבוד זה כעין כובד ראש, שכשאתה מתפלל תתן כבוד ותתייחס למצב שאתה עומד לפני המלך וגם בביהכנ"ס תתייחס שזה ביהכנ"ס, ותתנהג אחרת, וכן בפני ת"ח תתייחס ותעמוד מפניו, וכן בהספד, הענין הוא שצריך להתייחס למצב שאדם כשר נפטר ולהתבונן בחיסרון, וההתבוננות הוא דבר קשה, וע"ז מגיע השכר.

וכן מצאנו שאונן פטור מכל המצוות, כי עוסק במצוה פטור מן המצוה, ובאיזה מצוה האונן עוסק, אומרים תו' מהירושלמי שהוא עוסק בכבוד המת, כלומר דלאו דוקא שהוא עוסק בצרכי הלוויה והקבורה אלא שהוא עוסק בכבוד המת, והיינו שכשאחד מהקרובים נפטר צריך שכל המעשים והמחשבות שלך עכשיו יהיו ביחס למת, אם אתה עוסק בדברים אחרים אפי' של מצוה סימן שעכשיו אין לך התייחסות למת ולכן אונן פטור מכל המצוות וזה נקרא כבוד המת להתייחס ולהתבונן.

אני חושב שמהלכות כבוד אב צריך להרגיש שאין הבן ראוי לשבח ולהעריך, כמו שהחיי אדם כותב שמצות כבוד אב זה שירגיש כאילו אביו הוא כאחד מגדולי הדור, ואיך יבא הקטן ויגיד דברי שבח על הגדול, אבל מה שכן אפשר זה רק לספר מה שראינו איך נראה חיים של אדם גדול, וממילא יבא השבח.

ב. עסק התורה

בתחילה יש לדבר על עסק התורה שהיה בקביעות כל החיים ממש מגיל ילד ועד הסוף שבעים שנה רצופות של סוגיא אחרי סוגיא מסכת אחר מסכת, בעיון אמיתי ובכתיבה ובהרבה סוגיות עם דינים העולים, וזכה לכתוב חידושי תורה על רוב חלקי הש"ס.

וראוי להביא כאן מה שאמר דודי הגאון ר' יוסף שליט"א בהספד על הרב זצ"ל שחז"ל אומרים על הפסוק אם בחקתי תלכו, שתהיו עמלים בתורה, וקשה למה על הפסוק את חקתי תשמרו מפרשים שזה הולך על מצוות שהם חוק כמו שעטנז ופרה אדומה, וכאן מפרשים שהכוונה על עמל התורה, ופירש בזה ששם כתוב תשמרו, וכאן כתוב תלכו, תלכו זה כמו שכתוב אחרי ד' אלוקיכם תלכו, וכמו שכתוב ולא תלכו בחקות הגוי, הליכה זה דבר תמידי, תשמרו זה

דבר זמני, הליכה אפשר לקרוא רק לדבר שהוא כל החיים וכל הזמן הולכים איתו וכמו שאחרי ד' תלכו זה תמיד בכל מצב, ואיזה חוק הולכים איתו כל הזמן, ע"ז חז"ל מפרשים שזה עמל התורה, מי שלומד רק בזמנים מסוימים זה לא הליכה של כל החיים, זה לא עמל התורה, עמל התורה זה רק אם זה תלכו, עסק רצוף של כל החיים.

ג. תלמודו בידו

נראה לי שאפשר בערך לומר ששלושים שנה ראשונות הלימוד היה בסוגיות העיקריות שבכל מסכת, מה שבדרך כלל רוב הת"ח לומדים, ובשלושים שנה השניות עיקר הלימוד היה מסכתות ע"ס הגמרא, גמרא רש"י תו' מהרש"א ראשונים, שורה אחרי שורה דף אחרי דף פרק אחר פרק מסכת אחר מסכת, גמרו מסכתות שלימים על הסדר, ובלימוד הזה זכו ללמוד הרבה פרקים ומסכתות שהרבה ת"ח לא מגיעים לזה ובפרט לא בעיון, וגם זכו לכתוב עליהם חידושים, בהרבה מסכתות יש פרקים ודפים שהם בגדר מת מצוה, והשלימו ולמדו תמיד את הדברים האלה שאחרים פחות לומדים, וכתבו ע"ז בעיון עמוק ועל הכל כסדר שורה אחרי שורה, וכל דבר שנכנס בגמרא אפי' כנושא צדדי שלא שייך ממש למסכת הזאת לא ויתרו ע"ז, הכל למדו.

ד. יגעת ומצאת

דבר שני צריכים לדבר על הלימוד איך היה הלימוד, הלימוד תמיד היה בבירור עד הסוף, כל קושיא של הגמ' והתו' היה צריך להרגיש כאילו הקושיא שלי, אם זה לא קשה לי חוזרים ומשננים עוד פעם, וחוזרים ומשננים עוד פעם, ואותו דבר על התירוץ, כמו שהגמ' אומרת על הפסוק כי אם בתורת ד' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה, שבתחילה תורת ד' ובסוף תורתו, בתחילה תורת ד', אבל אחרי שהוא יהגה יומם ולילה זה נהיה תורתו, ככה תמיד היה הלימוד, הרבה פעמים כשהיינו אומרים תו' שואל הרשב"א עונה, היו אומרים אל תגיד תו' אל תגיד רשב"א, יש לך קושיא תשאל כמו ששואלים קושיא, יש לך תירוץ תגיד, אח"כ תגיד שזה כתוב בתו' או ברשב"א, כסדר זה היה הלימוד, עד שיהיה ברור ולא בערך מה כתוב, ותמיד אחרי שהבינו תמיד היה כזה שמחה גדולה הנה יגעת ומצאת תאמין.

ויש להוסיף שהרבה פעמים יש איזה קושיא ומחפשים באיזה ספר ואם לא מוצאים אומרים מסתמא זה לא שאלה, וכבר לא חושבים ע"ז יותר, מסתמא זה לא שאלה אני לא יודע למה, פה לא היה כזה מושג, כל קושיא אפי' אם אף אחד לא שואל, אני שואל את זה, והיו חוזרים עוד פעם,

והיו מדברים על זה עם זה ועם זה עד שיודעים, היגיעה הזאת זה מה שעושה קנין בנפש, וע"ז החזו"א כותב שזה מעלה את האדם לדרגת מלאך, עיקר העליה זה ע"י יגיעה והתאמצות בדברים שהשכל עדיין לא נהנה מהם, וג"כ לא חיפשו את החידושים הגדולים וההמצאות וההברקות, יש כאלה שנהנים מזה, אבל לא זה החלק הגדול של עמל התורה, החלק הגדול של העמל זה להבין מה שכתוב.

ה. כתיבת חידו"ת

דבר שלישי צריכים לדבר על הכתיבה, ראינו אדם גדול ששבעים שנה עם העט ביד, מגיל ילד עד זקנה ושיבה לא עזב את העט, באופן קבוע הלימוד היה ביחד עם הפנקס, כמעט שלא היה מושג של ללמוד סוגיא בעיון בלי לכתוב, תמיד איך שהתחילו סוגיא אחרי חצי יום כבר היה מה לכתוב, לא היו מחכים למחר שנדע יותר, מה שכבר למדנו כותבים, אח"כ אם ישתנה ישתנה, והכתיבה היתה חלק מהלימוד, והיו זוכרים את כל הפנקסים שהיו מגיל ילד, כבר בגיל י"א או י"ב כתבו סימנים, רואים כבר אז את הראשית אוננו של הרב זצ"ל איך שחינכו לדעת ללמוד בכזה גיל, בגיל י"ב יש כבר סימנים שבחורים גדולים כותבים, והלימוד הזה היה לימוד חזק שנחרט בנפש, והראיה שזוכרים את זה כל החיים, תמיד זכרו, כשדיברו

על איזה מסכת אז תמיד ידעו את זה כבר כתבתי שם ועל זה יש פנקס פה, וגם אח"כ במשך השנים יש בבית עשרות פנקסים גדולים 80 דף מלאים מצד לצד שורה אחרי שורה בלי דילוגים.

ויש עוד לדבר כמה יגיעות יגעו על הספרים, לפני ארבעים שנה עוד לא היה טלפון, כשהיו צריכים לדבר עם מישהו בלימוד היו צריכים לפגוש אותו, עוד לא היה מחשב, היו צריכים להדפיס הכל במכונת כתיבה, אחרי הלימוד והכתיבה היו שולחים להקלדה ומביאים את הדפים לרב זצ"ל והרב היה לוקח לתפרח ועובר ע"ז, וכותב גליונות ואח"כ היו מדברים על זה בשבת ועל כל סימן וסימן היה דיבורים בלי סוף, עסק התורה, היום אנחנו בקושי מדברים בטלפון בלימוד עם מישהו, אבל פעם אף שהיה כ"כ טירחא תמיד כשנפגשו ליבנו את הגמרא, גם עם הרב זצ"ל וגם עם האחים הרבנים שליט"א, עסק התורה זה היה העסק המשפחתי, בזה כולם עסקו כשנפגשו, בשמחות, או בכל מקום אחר, כל אחד דיבר על מה הוא לומד, באיזה סוגיא הוא אווז, ולא אמרו איני יודע מה אתה שח, כולם ידעו וכולם עסקו ומי שהיה לו שאלה כולם דיברו ע"ז.

יש הרגשה לפעמים שרוצים לכתוב איזה חוברת או ספר, אבל יש הרגשה שבין כך מי יסתכל בזה, חושבים

שההשקעה בספרים זה רק אם בסוף יהיה איזה סט גדול, שיסתכלו בזה, אבל פה תמיד אמרו זה לא נכון הקב"ה מסתכל מה אנחנו עושים בעולם שלו, הוא מחכה לראות שאנחנו עומלים על התורה וכותבים ומסכמים ומדפיסים, דיברו פעם עם החזו"א שהספרים שלו כתובים כ"כ קשה כ"כ עמוק, הוא אמר אני מדפיס את זה בשביל עצמי, פעם הרב זצ"ל ביקש מהחזו"א ספר על כתובות אמרו לו הספר הזה חיכה עד היום לך, אתה הראשון שמסתכל בו, האחיעזר הדפיס את הספר בתוך המלחמה הנוראה וכתוב שם בהקדמה, שלא ידעו מה יהיה מחר אם בכלל הוא עצמו יוכל לראות את זה וכ"ש אחרים, הכל היה חרב והאחיעזר כותב שעכשיו הזמן לעסוק בתורה, ר' איסר זלמן ג"כ כותב כאלה דברים בהקדמה.

ו. בַּר מִצְוָה

היה בבית פנקס של דרשות לבר מצוה, כל בר מצוה זה היה חגיגה, איזה חגיגה, חודשיים לפני זה התחילו ללמוד איזה סימן, וכל הבית היה שותף, לומדים דרשה לבר מצוה, אם זה על תפילין או ברכות התורה, ועוד.

ז. ספרי השג יד

רשמתי לי מקודם מה שאני זוכר בע"פ על מה השאירו פנקסים כמעט על כל הש"ס, ברכות יש ספר שלם על כל דף ודף, על זרעים סימנים בשביעית תרומות מעשרות מע"ש והערות גם על מסכתות אחרים, שבת כמה כרכים על כל המסכת סימנים והערות ע"ס הדפים, עירובין מחיצות מה שהוא למד עם הגאון ר' ארי' איברהמס זצ"ל כשהוא היה אברך צעיר, ועל עירובי חצירות, פסחים כמה פרקים, יומא כמעט על כל המסכת, שורה אחרי שורה, סוכה ג"כ כמעט על כל המסכת, ביצה ותענית הערות, מגילה ספר שלם סוגיות והערות, מו"ק הלכות חוה"מ, יבמות פרק ראשון ואלמנה לכ"ג, ועל שני פרקים האחרונים קונטרס שלם על כל עגונות, גם בכתובות ונדרים כמה פרקים, נזיר ספר שהשקיעו עליו כל המסכת שורה אחרי שורה את זה למדו גם עם הרב זצ"ל ועם האחים הרבנים שליט"א וזה היה תקופה נוראה למדו ועסקו בזה בלי סוף, ויש ספר שלם על כל המסכת, גיטין כמה פרקים, קידושין הוציאו לאור, ב"ק חוברת שלימה, ב"מ כמעט על כל המסכת סימנים והערות דף על דף, ב"ב ג"כ על רוב המסכת, סנהדרין על כל המסכת הערות לפו"ר, מכות ע"ז יש קונטרס מהשנים האחרונות ממש, שבועות

על כמה פרקים, זבחים על פרק ראשון ומתמיד נשחט עד סוף המסכת דף אחרי דף, מנחות על חלק גדול מהמסכת, חולין כמה פרקים, בכורות יש קונטרס גדול על הלכות פדיון הבן, תמורה וקריתות יש סימנים וגם נדה כמה סימנים, כלים יש פנקס שלם על הפרקים הראשונים של כלים משנה אחרי משנה עם הראשונים והשיטות בבהירות כל משנה, נגעים יש פנקס עם סימנים, ככה זוכים ברצף של שבעים שנה להשאיר כתיבה בעיון על רוב חלקי הש"ס.

ח. ושננתם לבניך

עוד יש לדבר על ושננתם לבניך, כתוב בספר חרדים שלכל אחד יש ענין שיקח על עצמו מצוה אחת שיעשה אותה בשלימות עם כל ההידורים ועם כל החומרות והשיטות, יש כזה ענין להיות שלם באיזה מצווה, אני חושב שאפשר להגיד שלקחו את המצוה של ושננתם לבניך בשלימות בשלימות, כל החיים היה קשר לימודי עם הבנים הילדים או הבחורים או הנשואים שגרו קרוב וגם עם הנשואים שגרו רחוק כשהיו מגיעים לשבת או באמצע השבוע תמיד תמיד הדיבור היה בלימוד, היו מכינים אתנו את הגמ' של החיידר בשב"ק, שכשילמדו בחיידר כבר נהי' בעניינים, ונעסוק בלימוד כראוי, ובאמצע השבוע מתעניינים אם

התקדמו בחיידר יותר ממה שהכינו, ואם התקדמו יותר מיד היו מכינים עוד קצת מהגמ', וכשהיינו אומרים שהרבי בחיידר הסביר אחרת ממה שלמדו בבית, היו מעיינים עוד פעם ומסבירים לנו למה צריך להסביר אחרת, ואם הפירוש של הרבי היה נכון יותר היו מודים לדבריו, ככה גדלנו עם הרגשה מגיל ילד של שבתי בבית ד' כל ימי חי.

כל אחד יודע שללמוד עם ילדים יש בזה מלחמה תמידית עם העצלות, גם כי זה לוקח הרבה זמן ובזמן הזה אפשר לעשות דברים אחרים, וגם חושבים שזה על חשבון הלימוד וההתקדמות שלי, ותמיד היו אומרים ע"ז שהחזו"א אמר שמללמוד עם אחרים לא מפסידים, הקב"ה אח"כ משלים את זה, וזה רק מבחינת הזמן, מה שיותר קשה זה מבחינת הטירחא, ללמוד עם ילד, לא כל ילד מבין מהר, וצריך ללמוד עם כל אחד ואחד באופן מיוחד עד שהוא יבין, וכ"ש פה כמה שטרחו שיידעו לחיות את הגמרא, את התו', עמלו ע"ז שנים ע"ג שנים, עם כל אחד ואחד, וב"ה זכו שרואים כאלה פירות שכל הבנים שיחיו הם אברכים ת"ח יודעים לעסוק בתורה כראוי, וזה בזכות ההשקעה הזאת, התפילות וההשקעה, ועוד דבר שהרי כידוע תינוק בורח מבית הספר, גם תינוק שכבר יודע ללמוד אבל הוא בורח, ובשביל להשקיע בלימוד עם התינוק תמיד צריך כוחות ומחשבה,

איך לגרום לו לרצות לבא ללמוד, וזה לא היה עם תינוק אחד זה היה עם כמה וכמה תינוקות, וכל אחד עם המחשבות שלו, וכל אחד עם הבריחה שלו, צריכים לקרב את כולם בחזרה, זה לא היה חודש וחודשיים או תקופה, זה היה עם כל הבנים מהגדול עד הקטן, וגם אח"כ עם הנכדים קצת, כל אחד יודע כמה שזה קשה, וזה היה עמל, עמל של שנים.

פ. מתנה טובה

אי אפשר שלא לדבר על המתנה טובה, איזה מתנה טובה היה פה, כשחושבים ע"ז מתגעגעים לזמנים האלה, אומרת הגמרא מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמה, איך היה נראה שבת בבית, קשה להזכר בזה – מתגעגעים, היום אין כאלה דברים גם אצלינו.

יום שישי אחרי הצהריים בקיץ שיעור בעיון לכל הבנים, יש כ"כ הרבה מה לעשות ביום שישי, את כל זה הבנות כבר יגמרו, אתם תבואו ללמוד, כולם יושבים בסלון שיעור בעיון, אחרי הסעודה בליל שבת שיעור משנ"ב, כמה דקות מורידים מהשולחן וכולם יושבים עם ספרים ליד השולחן, אחרי הסעודה בבוקר שיעור בקיאות בדרך כלל הספיקו ב' או ג' דפים, היה זמנים שהתפללנו בנץ והשיעור התחיל מיד כשחזרנו מהנץ, בלי קידוש בלי פטפוטים חוזרים מהתפילה

ויושבים ליד השולחן ולומדים בקיאות, אחרי מנחה גדולה אוכלים משהו ושוב פעם שיעור בקיאות ג"כ ב' או ג' דפים במסכת אחרת, ככה זה היה באופן קבוע, שנים שנים שנים, אחרי סעודה שלישית מה עוד אפשר ללמוד, למדנו כל השבת את כל התורה, אבל שוב שיעור משניות כל שבת פרק משניות ורע"ב, גמרו את כל המשניות, אח"כ היה רמב"ם, שו"ע יו"ד, פעם גם היה מוסר, קיצור הלכות, ככה זה היה במשך שנים, וגם בחום ובחשך לפני שהיה גנרטור, כשהייתי ילד השיעור בבוקר היה במיטה אבל אח"כ ראו שנרדמים והשיעור עבר לשולחן, ומאז מסתמא עשרות שנים שלא נכנסו למיטה בשבת, - שלא יחשבו שאנחנו היינו מלאכים, היינו הרבה כתינוק הבורח, אבל המשיכו בעקביות בדרך הזאת, כל אחד יעשה מה שמתאים לו לפי מקומו ושעתו, אבל צריך ללמוד את הענין שיש להשקיע בעקביות עד הסוף.

כשהיינו חוזרים מהתפילות בשב"ק מהבית מדרש או מכולל חזו"א, היו מדברים איתנו בלימוד כל הדרך, הרבה אנשים סיפרו בשבעה שהם זוכרים שהיה להם התעוררות מזה איך מקיימים ובלכתך בדרך, אבל זה רק התעוררות מהחיצוניות, אני חושב שיש כאן התעוררות פנימית יותר, איך יש על מה לדבר בלימוד כל שבת, לא שבוע ולא

שבועיים ולא חודש ולא חודשיים ולא שנה ולא שנתיים
אלא עשרות שנים, כל שבת יש על מה לדבר בלימוד, ולא
רק עם בן אחד אלא עם כמה בנים, וזה לא היה דיבורים על
דברי תורה ישנים אלא תמיד זה היה על הסוגיא שעכשיו
עוסקים, זה רק מי שכל החיים שלו העסק שלו זה התורה,
הוא יכול שיהי' לו על מה לדבר.

איך היה נראה הסעודה בשבת כמדו' שבדרך כלל זה לא
לקח יותר משלושת רבעי שעה, אנשים שומעים ולא
מבינים, איך יתכן, אבל באמת שכשמגיעים לסעודה מתוך
לימוד מתוך קדושה ורוממות הכל נראה אחרת, כל אחד
יודע שאחרי שהוא לומד טוב כמה שעות, הוא לא נמשך
לתענוג באוכל, מחפשים עצות לחינוך, לקדושה, להבין את
החיים בצורה הנכונה, שלא יחפשו בדברים אחרים, והעצה
הטובה היא שכל ילד שיש לו טעם בלימוד הוא לא מחפש
כלום במקום אחר, - כמובן שאחרי כזה שבת אז גם מוצ"ש
נראה אחרת, וכמו שראינו כל השנים שכמה דקות אחרי
הבדלה כבר ישבו בסלון בכסא וסטנדר עם גמ' ופנקס, והיו
כמה שנים שהיו כותבים תיכף מה שהתעורר בשב"ק על
הפרשה, - אם זה לא כזה שבת אז במוצ"ש צריך התחלה
חדשה, ועייפים כבר מהשבת ומחכים להתחיל בסד"א של
יום ראשון, אבל כשיש כזה שבת אז זה שבעים שנה של

רצף רצף רצף של לימוד של עסק התורה, וככה זה היה, זכינו לגדול בכזה בית, ואין כזה בית עכשיו.

י. גִּבּוֹר כְּאֲרִי

גיבור כארי, הזכירו כבר שפעם היו צריכים ליסוע עם אמא שתחי' לביה"ח בשבת עם גוי והעדיפו ללכת ברגל לביה"ח, כמובן שאמא הגדולה הסכימה לזה שלא יסעו עמה, אולי זה לא הנהגה לכל אחד החזו"א כותב אדרבה מזרז אני שיסעו עמה, שכל אחד ישאל את רבו, אבל הדבר שצריכים פה ללמוד, שאצל הרבה אנשים, העצלות שלא ללכת ברגל לביה"ח, כבר היה מטשטש את ההרגשה שיש פה שאלה אם ללכת ברגל או ליסוע.

פעם אחת היו מאושפזים בבית החולים בשב"ק, והיו בקומה חמישית, ורצו לרדת לקריאת התורה בביהכנ"ס למטה, ואמרו לבנים אתם תרדו במדרגות ואני ירד במעלית שבת, הגיעו למעלית ולא העיזו להיכנס למעלית, איך אני יסע במעלית בשבת, וירדו ברגל חמש קומות לקריאת התורה שהיו פטורים מזה לפי כל הדעות והשיטות, וכמובן שאח"כ כבר א"א לעלות בחזרה והיו צריכים להישאר בביהכנ"ס עד אחרי שבת, זהו גיבור כארי, לקריה"ת אני הולך, מה יהיה אח"כ אני לא יודע אבל עכשיו אני הולך.

היו צמים בערב פסח כל השנים עד כמה שהיה אפשר, ער"פ בכזה בית כ"כ הרבה דברים כ"כ הרבה טירדות, ואח"כ היו הולכים למעריב לביהמ"ד ומחכים עד שכל האנשים ילכו מביהמ"ד והולכים עם הרב זצ"ל הביתה וגם שם התעכבו עם הרב והרבנית ואח"ז עד שהגענו הביתה מרב אסי לרד"ק, אחרים כבר אחזו בשולחן עורך בערך, ואז עשינו קידוש ומעולם לא שמענו מילה שאני בצום וזה קשה ונזדרז, גם זה אולי לא הנהגה לכל אחד, כל אחד צריך לדעת את הדברים שמתאימים לו, אבל צריך לראות שאם החלטת על משהו תמשיך אותו בעקביות עד הסוף.

יא. סייג לחכמה

שמענו עכשיו סיפור שהגאון ר' אברהם גנחובסקי זצ"ל התקשר פעם ואמר שיש פה בשכונה איזה בעל תשובה שהגיע מחו"ל והיה לו קשר עם ר' אברהם ור' אברהם היה צריך ליסוע לחו"ל וביקש אם אפשר לדאוג לו להתעניין קצת עליו, אמרו לו אני שומע, אחרי תקופה ר' אברהם גנחובסקי שואל את ההוא מה קורה אתך והוא אומר לו ממתי שבאתי לפה יש פה הרב גריינימן והוא מביא לי כסף ודואג לי לחברותא ומתעניין תמיד, - וזה כבר היה כמה חודשים לפני הטלפון ההוא!!! וכשמגיע טלפון – אני שומע, יפה שתיקה לחכמים, לא מספרים כלום אף פעם,

שמענו עכשיו הרבה אנשים שבאו להגיד שעזרו להם פה ושם ואף פעם לא סיפרו מילה, לא עושים דברים בשביל שאנשים ידעו.

בשבעה סיפר הגאון ר' צבי רוטברג שליט"א סיפור מחיי החזון איש, שפעם הרב זצ"ל הגיע אליהם בירושלים בערב סוכות והרב רואה שאין להם סוכה חזו"א, והרב זצ"ל אמר לאביו הגאון ר' זלמן זללה"ה אתה יודע שהרבי החזו"א אוחז שזה פסול, ואבי זצ"ל אמר אני לא מאמין לזה, כולם אחזו שזה כשר וזה היה חידוש שהחזון איש אמר שזה פסול, אמרו לו נתי ספר וניחזי, הוציאו חזו"א מהארון וראו שכתוב ככה, וכמובן שמיד הלכנו לשוק במאה שערים וקנינו קורות ותוך שעה היה סוכה כשירה, אבל אף פעם לא הבנתי הרי אבי ר' זלמן היה אצל החזו"א פעם בשבועיים, איך החזו"א לא אמר לו את זה, הרי הוא יודע שזה חידוש שאחרים חושבים אחרת, בב"ב עוד שמעו מסביב לחזו"א אבל מי שגר רחוק הוא לא שמע, איך החזו"א לא אמר לו את זה, אבל אפשר לומר שהיום אני מבין שלהיות חזו"א זה נקרא לשתוק ולשתוק ולשתוק אף אחד לא צריך לדעת מה אתה חושב, תלמד את התורה וגם אם אתה מחליט שיש הלכה תשתוק ולא צריך להגיד לאחרים מה לעשות.

בחוברת על הגרי"מ רוטנברג זצ"ל כתוב שכשהחזו"א התחיל לקרוא מגילה בשושן בב"ב החזו"א נכנס לחדר עם הגרי"מ זצ"ל והבעל קורא ואמר לסגור את הדלת ואת החלון ואת הוילון ושאף אחד בחוץ לא ישמע, היום לפני שבן אדם חושב הוא כבר מדפיס את זה בחמש עשרה אלף עותקים, שכולם ידעו, ואצל החזו"א זה ההיפך, החזו"א שכבר חושב והחליט על ההלכה, הוא לא מספר.

יב. הצנע לכת

מה ד' אלוקיך שואל מעמך כי אם עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם אלוקיך, מה זה צניעות, צניעות זה מקום המוצנע, נחבא אל הכלים, תמיד היו אומרים לנו שאדם צריך שאף אחד לא ידע עליך כלום לא מה אתה חושב לא מה אתה מדבר לא מה אתה אוכל בחתונה וכיו"ב, רואים אותך ושלא יראו עליך כלום.

יג. דרך ת"ח

כתוב ברמב"ם איך נראה ת"ח, ת"ח לא יהיה צועק וצווח בשעת דיבורו כבהמות וחיות ולא יגביה קולו ביותר, אלא דיבורו בנחת עם כל הבריות וכו', כללו של דבר אינו מדבר אלא בדברי חכמה או בגמילות חסדים וכיו"ב, ולא יהלך בקומה זקופה ולא יהלך עקב בצד אגודל כמו הנשים וגסי

הרוח ולא ירוץ ברשות הרבים כמנהג המשוגעים אלא מסתכל למטה כמו שהוא עומד בתפילה ומהלך בשוק כאדם שהוא טרוד בעסקיו, מסכם הרמב"ם גם ממהלכו של אדם ניכר אם חכם ובעל דעה הוא, עכ"ל הרמב"ם.

הרבה אנשים סיפרו שכבר מגיל צעיר שהגיעו לשכונה לפני חמישים שנה ראו על ההליכה ברחוב צורה של ת"ח, כמה אנשים אמרו שהם היו מסתכלים ע"ז איך נראה תלמיד חכם, הוא הולך ברחוב יש לו על מה לחשוב, אברך שהולך ברחוב צריך לדעת מה הוא עושה עכשיו, אי אפשר ללכת ברחוב באופן שהרחוב יחליט לי עכשיו על מה לחשוב, לא הרמקול והמודעות וחנויות והפרסומות, תדע מה אתה עושה עכשיו או בלימוד או בדברים אחרים שצריך לחשוב, אבל לא הולכים ברחוב מסתכלים ימינה שמאלה וכל רעש מסתכלים מה קורה, הרחוב לא משפיע עלינו, כ"ש שלא מדברים בטלפון בקול.

יד. הנהגה טובה

הקפידו תמיד לעשות קידוש לבנה מיד בתחילת הזמן היו אומרים שכל הרואה לבנה בחידושה הכוונה בתחילת החידוש מיד כשהיא מתחדשת, גם בשנים האחרונות שהיה כ"כ קשה להתארגן לצאת עם הכסא או עם האוטו, יוצאים

לקידוש לבנה, לפעמים היו צריכים לעלות לרחוב מימון גבוה איפה שרואים יותר טוב, ועד שם הלכנו עם כל הזמן שזה לקח והטירחה.

היה הנהגה שלא לאכול בשר בשני וחמישי אני זוכר לפני איזה שנתיים היו כ"כ חלשים ויום אחד אחרי צהריים שואלים אותי כל הזמן מתי השקיעה, ואני זוכר שלא הבנתי מה הלחץ מהשקיעה, תמיד היה שאלה מתי מעריב אבל מה השקיעה, דקה אחרי השקיעה שואלים איפה אמא שתביא לי בשר, יש פה אדם חלש וחולה שמרגיש שקצת בשר יעזור לו והוא מחכה מהצהריים ולא אומר כלום מחכה בשתיקה עד אחרי השקיעה, דקה אחרי השקיעה תביאו לי קצת בשר, אפשר ללמוד מזה לשמור על הנהגות בכל מצב וכשמגיע קושי תתגבר.

עוד משהו מהתקופה האחרונה, אולי לפני שנתיים או שנתיים וחצי היה תקופה שהיה קשה ללמוד ולא למדו ממש היה קשה היה מאוד חולשה, ולא הצליחו לדבר בלימוד, ואחרי מעריב היה מתאונן נו מה אני עושה עכשיו במיטה עד הבוקר, והיה תקופה שלקחו כל יום כרך נ"ך במשך חודשיים בערך, כל יום אחרי מעריב נכנסו למיטה עם כרך נ"ך וגמרו אותו מהתחלה עד הסוף, וזה לקח שעותיים שעותיים וחצי ואז הלכו לישון, אני כבר חשבתי עוד פעם

את כל הנ"ך עוד פעם את כל הנ"ך, יום יום זה ככה היה נכנס למיטה ואומר אם אני לא מצליח ללמוד לפחות אני יקרא נ"ך, מה אני ישכב פה סתם, אחרי התקופה הזאת אמרו גמרתי כבר את כל הנ"ך מה אני עושה עכשיו, אז התגברו בכאלה כוחות, והתחילו איזה משניות ומאז היה עוד סדר של שנתיים, כבר לא חשבנו שזה יהיה, אבל פתאום בכאלה כוחות התגברו ועוד פעם התחילו ללמוד וללמוד, וב"ה זה עבר והיה אח"כ שנתיים טובות שעסקו בתורה.

טו. אגרא דהספידא

נסיים במה ששמענו בשבעה מהרה"ג ר' ברוך גריינימן שליט"א שאחרי שהחזו"א נפטר הוא היה ילד, והוא ראה שאחרי תקופה עדיין הרב זצ"ל מיאן להתנחם, והוא אמר לרב הרי רבינא ורב אשי ג"כ נפטרו ומה חשבנו שהחזו"א יחיה תמיד? והרב הסתכל עלי ואמר לי אנחנו עוד ראינו את הח"ח ואת החזו"א אנחנו יודעים איך נראה יהודי, אבל על זה אנחנו בוכים את מי אתם תראו, כל אחד ואחד מהגדולים שהולך מאתנו יש לנו הפסד, עד היום ראינו אדם גדול ראינו מה הקב"ה רוצה, איך חיים פה, כל אחד שחסר מאיתנו זה אסון זה יכול לגרום לכזה ירידה גדולה, אגרא דהספידא דלויא, ועלינו לקחת מהדברים הטובים ולשמור

ולשמור שהירידה לא תהיה כ"כ מהר, כל הזמן יש ירידת הדורות, אבל אפשר לשמור ולהתחזק, כל אחד מבין בעצמו מה הוא צריך מה הוא יכול.

ד' יעזור שנזכה ללמוד ממעשיו ויהי' מליץ יושר על כולנו, ויבולע המות לנצח ומחה ד' דמעה מעל כל פנים אמן.

